

Odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata

Denita Tuće, Indira Fako

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

Sažetak

Cilj je rada ispitati ukupan i zasebne doprinose osobina ličnosti adolescenata (velikih pet osobina ličnosti) i varijabli obiteljskog konteksta (percepcija roditeljskog ponašanja majki i očeva te percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti) u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata. Istraživanje je provedeno na uzorku od 425 sudionika (200 djevojaka i 225 mladića). Prosječna dob sudionika je $M=18$ ($SD=0.72$). Podaci su prikupljeni metodom grupnog rada, a primijenjeni su sljedeći instrumenti: Upitnik za mjerenje roditeljskog ponašanja, Skala obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, Skala samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti i Skala općeg zadovoljstva životom. Rezultati istraživanja, primjenom hijerarhijskih regresijskih analiza, pokazuju da se opisanim setom prediktorskih varijabli može objasniti 53% ukupne varijance zadovoljstva životom kod djevojaka te 49% ukupne varijance zadovoljstva životom kod mladića. Pri tome je utvrđeno da i varijable obiteljskog konteksta i osobine ličnosti adolescenata značajno pridonose objašnjenju varijance zadovoljstva životom u objema skupinama adolescenata. Analize provedene posebno za poduzorak djevojaka i poduzorak mladića omogućile su bolji uvid u dobivene rezultate i pokazale da se obrasci ovih odnosa donekle razlikuju kod djevojaka i mladića, odnosno da prediktori zadovoljstva životom nisu isti za jedne i za druge. Rezultati ovog istraživanja jasno upućuju na značaj osobina ličnosti adolescenata, ali i percepcije pozitivnih interakcija sa roditeljima, kao važnih protektivnih faktora koji djeluju na ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata obaju spolova.

Ključne riječi: zadovoljstvo životom, percepcija roditeljskog ponašanja, obiteljska prilagodljivost i kohezivnost, osobine ličnosti

Uvod

Subjektivna se dobrobit često upotrebljava kao sinonim za sreću (Diener i Ryan, 2009). Definira se kao subjektivno vrednovanje života koji je ispunjen ugodnim emocijama, a bez neugodnih emocija (Diener i Diener, 1996). Sukladno tome, Diener (1984) ističe da subjektivna dobrobit ima tri osnovne karakteristike: a) subjektivna je i ovisi o iskustvu pojedinca; b) uključuje pozitivne faktore, a ne samo odsustvo negativnih faktora; c) predstavlja ukupnu procjenu različitih aspekata života pojedinca, s naglaskom na subjektivnoj evaluaciji života.

✉ Denita Tuće, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Sarajevu, Franje Račkog 1, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina. E-pošta: djenita.tuce@gmail.com

Subjektivna dobrobit obuhvaća tri aspekta: pozitivne afekte, negativne afekte i zadovoljstvo životom, koji se grupiraju u dvije komponente: kognitivnu i emocionalnu. Iako su ove dvije komponente odvojene, one su međusobno usko povezane (Pavot i Diener, 2013).

Zadovoljstvo životom predstavlja kognitivnu komponentu subjektivne dobrobiti (Diener, 1996), a obuhvaća dva aspekta procjene dobrobiti iz perspektive pojedinca: globalni osjećaj zadovoljstva životom i zadovoljstvo pojedinim područjima života (Pavot i Diener, 1993). Globalni osjećaj zadovoljstva životom podrazumijeva širu, kognitivno utemeljenu evaluaciju pojedinca o kvaliteti života u cjelini, dok zadovoljstvo pojedinim područjima života predstavlja evaluaciju specifičnih aspekata života (Pavot i Diener, 1993). Premda su specifične komponente zadovoljstva životom međusobno usko povezane, kada se ispituju zasebno, daju jedinstven doprinos objašnjenju globalnog osjećaja zadovoljstva životom (Pavot i Diener, 2003). To znači da pojedinci mogu biti zadovoljni u većini područja života, ali zbog nezadovoljstva u samo jednom području, ipak sveukupno mogu biti nezadovoljni (Rijavec, Miljković i Brdar, 2008). Upravo zbog toga, kako ističu Pavot i Diener (1993), važno je razmatrati globalnu procjenu nečijeg života, umjesto zadovoljstvo pojedinim aspektima, kao što su posao, odnosi i zdravlje.

U pokušajima su teorijskog objašnjenja koncepta zadovoljstva životom razvijeni različiti modeli, koji se mogu razvrstati u dvije kategorije s obzirom na to naglašavaju li silaznu ili uzlaznu perspektivu u proučavanju faktora koji utječu na zadovoljstvo životom (Diener i Ryan, 2009). Tako teorije zasnovane na silaznoj perspektivi, tzv. *silazni modeli* (engl. *top-down models*), počivaju na pretpostavci da je zadovoljstvo životom nešto što je relativno stabilno, odnosno da postoji opća sklonost da se različite situacije doživljavaju pozitivno ili negativno. Ovaj je pristup često usmjeren na osobine ličnosti i različite kognitivne procjene kao faktore koji djeluju na zadovoljstvo životom (Diener i Diener, 1996; Diener i Ryan, 2009). Suprotno tome, teorije zasnovane na uzlaznoj perspektivi, tzv. *uzlazni modeli* (engl. *bottom-up models*), počivaju na pretpostavci da se globalni osjećaj zadovoljstva formira na osnovu zbrajanja zadovoljstva u različitim domenama života, kao što su brak, posao i obitelj. Za razliku od silazne perspektive, ovdje važniju ulogu imaju objektivne okolnosti, a na zadovoljstvo životom se općenito gleda kao na nešto relativno nestabilno, ovisno o smjenjivanju pozitivnih i negativnih iskustava (Diener i Diener, 1996; Diener i Ryan, 2009). Suvremeno gledište odrednica zadovoljstva životom, međutim, odbacuje isključivu usmjerenost na silaznu, odnosno uzlaznu perspektivu i ističe nužnost za svojevrsnom sintezom i integracijom prethodna dva modela. U tom kontekstu *Model dinamičke ravnoteže* (engl. *Dynamic Equilibrium Model*) ili *Teorija osnovne razine sreće* (engl. *Set-Point Theory*), kako ju autor naziva u novije vrijeme (Headey, 2006a, 2006b, 2008), predstavlja dominantan, suvremeni model odrednica zadovoljstva životom, a uključuje utjecaj različitih dimenzija ličnosti na procjenu zadovoljstva životom,

ali i određene objektivne pokazatelje i subjektivne procjene, kao faktore koji utječu na zadovoljstvo životom (Headey, 2008). Dakle, prema suvremenom shvaćanju odrednica zadovoljstva životom, dimenzije ličnosti bi svakako trebalo promatrati kao najvažnije prediktore zadovoljstva životom, pri čemu u obzir valja uzeti i utjecaj različitih životnih iskustava (Diener, 2013; Headey, Muffels i Wagner, 2013).

Zadovoljstvo životom kod adolescenata

Premda je fokusiranje na probleme mladih veoma važno, u novije se vrijeme sve više ističe važnost promicanja optimalnih razina zdravlja adolescenata i usmjeravanje na pozitivne pokazatelje blagostanja (Peterson, 2005), među kojima zadovoljstvo životom svakako zauzima najvažnije mjesto (Proctor, Linley i Maltby, 2009). Važnost je zadovoljstva životom kod adolescenata otkrivena brojnim studijama, gdje se pokazalo da individualne razlike u zadovoljstvu životom kod adolescenata mogu predvidjeti važne životne ishode, kao što su razvoj internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju (McKnight, Huebner i Suldo, 2002; Park, 2004; Suldo i Huebner, 2004), vršnjačko nasilje (Valois, Zullig, Huebner i Drane, 2001), usamljenost (Ozben, 2013), samopouzdanje, sposobnosti vodstva i socijalnost (Diener i Ryan, 2009), prihvaćanje od strane vršnjaka (Shin i sur., 2011), popularnost i omiljenost (Boehm i Lyubomirsky, 2008), te ljubavni i drugi socijalni odnosi (Diener i Seligman, 2002). Ovi su nalazi sukladni tvrdnjama Dienera (2012) te Antaramiana, Huebnera i Valoisa (2008), koji navode da se zadovoljstvo životom kod adolescenata može promatrati kao važan psihološki resurs koji olakšava postizanje adaptivnog razvoja.

Osobine ličnosti kao odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata

Kada se govori o odrednicama zadovoljstva životom, brojni istraživački nalazi potvrđuju da su osobne reakcije na životne događaje važnije od samih događaja i da karakteristike ličnosti utječu na to kakve ćemo reakcije imati (Diener, 1996; Schimmack, Oishi, Furr i Funder, 2004.). Metaanalizom su brojnih studija o odnosu ličnosti i subjektivne dobrobiti DeNeve i Cooper (1998) utvrdili da doprinos ličnosti u objašnjenju subjektivne dobrobiti varira od 39% do 63%.

U okviru petofaktorskog modela ličnosti, najjače i najkonzistentnije veze između ličnosti i komponenti dobrobiti pronađene su za ekstraverziju i neuroticizam (Baudin, Aluja, Rolland i Blanch, 2011; DeNeve i Cooper, 1998; Diener, 1996; Lounsbury, Saudargas, Gibson i Leong, 2005; Pavot i Diener, 2013; Schimmack i sur., 2004). Veze drugih dimenzija Modela velikih pet sa zadovoljstvom životom manje su istraživane. Općenito se smatra da umjerena povezanost savjesnosti i ugodnosti s indikatorima dobrobiti ovisi o tome u kojoj je mjeri osoba s tim osobinama nagrađena određenim životnim okolnostima. Za petu dimenziju – otvorenost za iskustvo, smatra se da nije povezana s individualnim

doživljavanjem pozitivnih i negativnih emocija ili zadovoljstvom životom (Costa i McCrae, 1980). U prilog ovome idu i nalazi Baudina i suradnika (2011) u čijem je istraživanju utvrđeno da neuroticizam pridonosi manjem, a ekstraverzija većem zadovoljstvu životom, međutim za ostale dimenzije ličnosti takav nalaz nije utvrđen. Ipak, neki su istraživači došli do drugačijih nalaza. Tako je, primjerice, u istraživanju Lounsburya i suradnika (2005) utvrđeno da su gotovo sve dimenzije ličnosti iz Modela velikih pet (osim otvorenosti za iskustvo) značajno povezane sa zadovoljstvom životom kod adolescenata, a najveći je stupanj povezanosti utvrđen za neuroticizam i ekstraverziju. Slično tome, DeNeve i Cooper (1998) su utvrdili da neuroticizam općenito pridonosi manjem, a ekstraverzija i savjesnost većem zadovoljstvu životom. S druge strane, u istraživanju koje je provela Chen (2008) utvrđeno je da neuroticizam pridonosi manjem, a ugodnost i otvorenost za iskustvo većem zadovoljstvu životom, dok se doprinos ekstraverzije i savjesnosti nije pokazao značajnim.

Kao što se iz navedenog može zaključiti, osim neuroticizma i ekstraverzije, čiji se doprinos u objašnjenju zadovoljstva životom uglavnom konzistentno potvrđuje u većini istraživanja, rezultati o odnosu ostalih dimenzija Modela velikih pet i zadovoljstva životom nisu tako jednoznačni. Ovo je u skladu s tvrdnjom Pavota i Dienera (2013), koji ističu da odnos između ličnosti i zadovoljstva životom, premda značajan i dosljedan, još uvijek nije u potpunosti objašnjen.

Obiteljski faktori kao odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata

Kada su u pitanju okolinske odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata, uloga se obiteljskih faktora nesumnjivo ističe kao jedna od najčešće proučavanih, što nije iznenađujuće, uzmemo li u obzir činjenicu da se uloga roditelja u dječjem razvoju naglašava u većini teorijskih sistema u razvojnoj psihologiji. Premda se uloga roditelja u ranom periodu dječjeg razvoja ne dovodi u pitanje, situacija se u određenoj mjeri usložnjava kada je u pitanju razdoblje adolescencije, jer se obrazac odnosa roditelj-dijete u periodu adolescencije razlikuje od obrazaca koji su karakteristični za rano i srednje djetinjstvo (Lacković-Grgin, 1994). Naime, adolescencija je razdoblje traženja vlastitog identiteta i stjecanja osobne autonomije, kada djeca obično redefiniiraju svoj odnos s roditeljima (Sternberg i Silk, 2002). S biološkim promjenama koje označavaju kraj djetinjstva, adolescenti teže većoj emocionalnoj neovisnosti od svojih roditelja i sve veću pažnju usmjeravaju na svijet izvan obitelji (Ardelt i Day, 2002). Ipak, rezultati brojnih istraživanja potvrđuju da roditelji idalje ostaju važne figure u životu adolescenta i imaju značajnu ulogu u njihovu razvoju i prilagodbi (Ardelt i Day, 2002; Collins i Laursen, 2004; Doyle, Moretti, Brendgen i Bukowski, 2004; Kerr, Stattin, Biesecker i Ferrer-Wreder, 2003). Kako ističu Cummings i Cummings (2002), djeca se i u periodu adolescencije nastavljaju oslanjati na roditelje u smislu traženja emocionalne podrške i savjeta, te uzimaju roditelje kao sigurnu bazu za istraživanje okoline, kojoj se vraćaju u vrijeme tjeskobe, bolesti i straha.

Premda se roditeljsko ponašanje tijekom povijesti pokušavalo operacionalizirati na različite načine, danas prevladava stajalište prema kojem se ono može opisati dvjema bipolarnim dimenzijama, *emocionalnošću* (koja se još naziva i prihvaćanje, toplina, podrška, ljubav, responzivnost ili njegovanje) i *kontrolom* (Kuterovac-Jagodić i Keresteš, 1997). Dimenzija emocionalnosti odnosi se na emocije koje roditelj doživljava i pokazuje u interakciji s djetetom, dok se dimenzija kontrole odnosi na promjenu ponašanja i unutarnjih stanja djeteta. Pri tome razlikujemo *psihološku kontrolu*, koja se odnosi na kontrolu djetetova unutarnjega, psihološkoga svijeta, i *bihevioralnu kontrolu*, koja predstavlja stupanj u kojem roditelj postavlja pravila i granice dječjim aktivnostima (Keresteš, 2001a). Istraživanja roditeljstva iz različitih istraživačkih perspektiva pokazuju relativno visok stupanj slaganja oko povezanosti emocionalne dimenzije roditeljstva s pozitivnom prilagodbom u djetinjstvu i adolescenciji (Maccoby, 2000). Uloga roditeljske kontrole, međutim, nešto je složenija i čini se da ovisi o vrsti kontrole (Barber, 1996). Tako, dok se bihevioralna kontrola uglavnom povezuje s mnogim pozitivnim ishodima, psihološka se kontrola općenito smatra nepovoljnom za zdravu prilagodbu djeteta (Laible i Carlo, 2004).

Kada je u pitanju subjektivna dobrobit djece i adolescenata, rezultati provedenih istraživanja konzistentno potvrđuju da je odnos s roditeljima dobar prediktor subjektivne dobrobiti i kod mlađe i kod starije djece (Ma i Huebner, 2008; Park, 2004; Proctor i sur., 2009; Young, Miller, Norton i Hill, 1995). Tako je Huebner (1991) na uzorku mlađih adolescenata utvrdio da je njihovo zadovoljstvo obiteljskim životom u većoj mjeri povezano s općim životnim zadovoljstvom, nego što je to, na primjer, njihov odnos s prijateljima. Do sličnih su rezultata došli i drugi autori. Tako Henry (1994) izvještava da su adolescenti koji percipiraju veću obiteljsku povezanost i fleksibilnost i veću podršku od strane svojih roditelja općenito zadovoljniji obiteljskim životom. Ovaj je nalaz u skladu s nalazima Vilhjalmszona (1994), koji je utvrdio jednak značaj percipirane podrške od strane majke i oca u predikciji zadovoljstva životom kod adolescenata. U prilog ovome idu i rezultati istraživanja Efendić-Spahić (2006), koja je utvrdila značajan doprinos pozitivnih aspekata odnosa s roditeljima, odnosno brige od strane majke i oca u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescentica. U istraživanju koje su proveli Bezinović, Manestar i Ristić-Dedić (2004) utvrđeno je da obiteljska kohezivnost snažno određuje zadovoljstvo životom kod adolescenata, koje je općenito izraženije kod mladića nego kod djevojaka. Osim toga, autori su utvrdili da loša obiteljska komunikacija ima značajno negativniji učinak na zadovoljstvo životom adolescenata na selu nego u gradu. Uloga obiteljske kohezivnosti i percipirane podrške od strane roditelja potvrđena je i u istraživanju koje su provele Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić (2009) na reprezentativnom uzorku hrvatskih srednjoškolaca.

Cilj istraživanja

S obzirom na relevantnost kako osobnih, tako i obiteljskih faktora u objašnjenju zadovoljstva životom kod djece i adolescenata, ovim smo istraživanjem nastojali ispitati ulogu svakog od navedenih faktora, razmatrajući ih simultano. Premda su istraživanja o navedenim odrednicama dosta zastupljena u psihološkoj literaturi, nedostaje podataka o tome kakva je uloga obiteljskog konteksta, kada se kontrolira doprinos osobina ličnosti, koje se općenito smatraju najznačajnijim odrednicama zadovoljstva životom. Također, kada su u pitanju varijable obiteljskog konteksta u dosadašnjim su se istraživanjima uglavnom zasebno ispitivali doprinosi pojedinačnih obiteljskih faktora (poput roditeljske podrške, obiteljske prilagodljivosti, roditeljske topline i sl.), ali ne i doprinos svih dimenzija roditeljskog ponašanja istovremeno. U skladu s tim, ovim smo radom nastojali dodatno rasvijetliti ovu problematiku, tako što smo istovremeno uzeli u obzir sve relevantne dimenzije roditeljskog ponašanja, kao i opću obiteljsku klimu. U skladu s navedenim, cilj je rada ispitati ukupan i zasebne doprinose osobina ličnosti adolescenata (velikih pet osobina ličnosti) i varijabli obiteljskog konteksta (percepcija roditeljskog ponašanja majki i očeva te percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti) u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata. Prema dosadašnjim teorijskim spoznajama, očekuje se značajan doprinos varijabli iz obje prediktorske skupine u objašnjenju navedene kriterijske varijable.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 425 učenika (200 djevojka i 225 mladića) trećega i četvrtoga razreda pet srednjih škola iz Sarajeva (Srednja elektrotehnička škola, Srednja ekonomska škola, Druga gimnazija, Treća gimnazija i Gimnazija Dobrinja). Prosječna je dob sudionika $M=18$ ($SD=0.72$). Starosni se raspon kreće od 16 do 20 godina, ali može se reći da je skupina s obzirom na godine ipak homogena jer je 98% sudionika starosti između 17 i 19 godina.

Mjerni instrumenti

Upitnik za mjerenje roditeljskog ponašanja namijenjen je ispitivanju dimenzija roditeljskoga ponašanja. Korištena je prilagođena i skraćena hrvatska verzija upitnika CRPBI-57 autorice Keresteš (1999), koji predstavlja adaptiranu hrvatsku verziju upitnika *Children's Report of Parental Behavior Inventory – CRPBI*, autora Schaefera (1965), a jedan je od najčešće korištenih upitnika za mjerenje roditeljskog ponašanja u svijetu. Upitnikom CRPBI-57 ispituje se

roditeljsko ponašanje prema djeci na trima dimenzijama: emocionalnost (prihvatanje/odbacivanje), psihološka kontrola (psihološka kontrola/autonomija) i bihevioralna kontrola (čvrsta/slaba kontrola). Upitnik uključuje 57 čestica, od kojih se 29 odnosi na procjenu stupnja emocionalnosti roditelja, 18 na procjenu stupnja psihološke kontrole i 10 na procjenu stupnja bihevioralne kontrole roditelja. Zadatak je sudionika da na skali od 3 stupnja (1 – *netočno*, 2 – *djelomično točno*, 3 – *potpuno točno*) za svaku tvrdnju označi odgovor koji opisuje njegov odnos s roditeljima. Sudionik ispunjava dva identična oblika upitnika, jedan za procjenu majčina, a jedan za procjenu očeva ponašanja prema njemu. Rezultat na svakoj dimenziji zbroj je rezultata na pripadajućim česticama podijeljen s brojem čestica. Viši rezultat upućuje na veće roditeljsko prihvaćanje, odnosno veću roditeljsku psihološku i bihevioralnu kontrolu. Faktorska analiza na zajedničke faktore uz ortogonalnu rotaciju (Varimax), provedena na uzorku ovoga istraživanja, potvrdila je postojanje triju faktora, koji ukupno objašnjavaju 33% varijance percipiranog roditeljskog ponašanja majke i 37% varijance percipiranog roditeljskog ponašanja oca. Koeficijenti pouzdanosti dobiveni u ovom istraživanju za pojedine dimenzije zadovoljavajući su i kreću se u rasponu od .71 do .85, što je sukladno nalazima do kojih su došli i drugi autori (Keresteš, 2001b; Vulić-Prtorić, Macuka, Sorić i Burić, 2008).

Skala obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti namijenjena je ispitivanju obiteljskog funkcioniranja. U istraživanju je korištena skala *Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale – FACES II*, autora Olsona, Portnera i Bella (1982), koju su na hrvatski jezik prevele i prilagodile Martinac-Dorčić i Ljubešić (2008). Ovaj je instrument nastao u svrhu mjerenja dimenzija kohezivnosti (kao emocionalne veze među članovima obitelji) i prilagodljivosti (kao fleksibilnosti obiteljskog sistema) predloženih u kružnom modelu bračnih i obiteljskih sistema (Olson, Russell i Sprenkle, 1983). Skala se sastoji od 30 tvrdnji, a zadatak je sudionika da procijene u kojoj mjeri opisi navedeni u tvrdnjama vrijede za njegovu/njenu obitelj. Procjenjuje se na skali Likertova tipa od pet stupnjeva (1 – *gotovo nikada*, 5 – *gotovo uvijek*). Faktorska je struktura skale provjerena na uzorku ovoga istraživanja, pri čemu je provedena analiza na zajedničke faktore uz kosokutnu rotaciju (Oblimin). Cattellov *Scree*-test sugerirao je ekstrakciju jednog faktora koji ukupno objašnjava 33% varijance, što je sukladno rezultatima do kojih su došli i drugi autori (Martinac-Dorčić, 2012; Martinac-Dorčić i Ljubešić, 2008). Prema dobivenim nalazima, ukupni je rezultat formiran kao linearna kombinacija procjena na svim tvrdnjama podijeljena s brojem tvrdnji, pri čemu se visok rezultat odnosi na veću izraženost bliskosti među članovima obitelji i međusobnog uvažavanja. Na opravdanost korištenja kompozitnog rezultata upućuje i pouzdanost dobivena u ovom istraživanju, koja iznosi $\alpha=.92$.

Skala samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti Karduma i Smojver (1993) korištena je za ispitivanje osobina ličnosti. Skala predstavlja integraciju pet skala: N (neuroticizam), E (ekstraverzija), A (ugodnost), C

(savjesnost) i O (otvorenost za iskustvo/intelekt). Svaka skala mjeri jedan faktor koji obuhvaća deset pridjeva, pa ukupan broj čestica iznosi 50. Zadatak je sudionika da za svaki od navedenih pridjeva na skali Likertova tipa (1 – *uopće se ne odnosi na mene*, 5 – *u potpunosti se odnosi na mene*) zaokruži stupanj u kojem ga dani pridjev najbolje opisuje. Ukupan je rezultat na svakoj skali dobiven kao zbroj rezultata na pripadajućim česticama podijeljen s brojem čestica. Veći rezultat na skalama upućuje na veći stupanj neuroticizma, ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti za iskustvo. Pouzdanosti dobivene u ovom istraživanju za pojedine skale su zadovoljavajuće i kreću se u rasponu od .71 do .87, što je sukladno nalazima do kojih su došli i drugi autori (Gračanin, Kardum i Krapić, 2004; Kardum i Smojver, 1993).

Skala općeg zadovoljstva životom autora Penezića (1996) korištena je za ispitivanje zadovoljstva životom. Skala se sastoji od 20 čestica. Na procjenu globalnog zadovoljstva životom odnosi se 17 čestica, dok tri čestice služe za procjenu situacijskog zadovoljstva. Sudionici odgovaraju zaokruživanjem odgovora na skali Likertova tipa od pet stupnjeva (1 – *nikada mi se to nije dogodilo*, 5 – *uvijek mi se to događa*). Ukupan se rezultat formira kao linearna kombinacija svih procjena podijeljena s brojem tvrdnji. Viši rezultat odražava veće opće zadovoljstvo životom. U ranijim je istraživanjima skala pokazala jednofaktorsku strukturu s iznimno visokom pouzdanošću ($\alpha=.94$), a u nekim se kasnijim istraživanjima pouzdanost kretala između .84 i .95 (Penezić, 2006). Koeficijent pouzdanosti dobiven u ovom istraživanju iznosi .92.

Postupak

U svrhu prikupljanja podataka korištena je metoda grupnog rada, a ispitivanje je obavljeno u vrijeme redovnog odvijanja nastave. Redosljed popunjavanja upitnika CRPBI-57 za majku i oca variran je od odjeljenja do odjeljenja kako bi se izbjegao utjecaj redosljeda popunjavanja upitnika na odgovore jer CRPBI-57 za majku i oca sadrže jednake čestice. Zato je polovica sudionika ispunjavala prvo CRPBI-57 za majku, a polovica CRPBI-57 za oca, a između dva upitnika roditeljskog ponašanja umetnuti su ostali mjerni instrumenti prema sljedećim redosljedima: Skala samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti, Skala obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti te Skala općeg zadovoljstva životom. Tijekom prikupljanja podataka zadovoljeni su etički principi i standardi koji se odnose na psihologijska istraživanja.

Rezultati

Prikaz osnovnih deskriptivnih parametara korištenih mjera može se vidjeti u Tablici 1.

Tablica 1. *Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli korištenih u istraživanju (N=425)*

Varijabla	<i>M</i>	<i>SD</i>	Indeks simetričnosti	Indeks spljoštenosti	K-S Z^a
Zadovoljstvo životom	4.08	0.58	-0.72	0.32	1.68*
Neuroticizam	2.51	0.58	0.17	-0.25	1.18
Ekstraverzija	3.94	0.74	-0.64	-0.13	1.84**
Ugodnost	4.33	0.50	-1.16	1.92	2.24**
Savjesnost	3.99	0.59	-0.73	0.95	1.49*
Otvorenost za iskustvo	3.92	0.53	-0.20	-0.42	1.56*
Obiteljska prilagodljivost i kohezivnost	3.93	0.56	-0.94	1.22	1.89**
Emocionalnost - majka	2.19	0.22	-0.77	0.65	1.38
Psihološka kontrola - majka	1.82	0.35	0.59	0.06	1.67**
Bihevioralna kontrola - majka	1.99	0.37	-0.01	-0.58	1.52*
Emocionalnost - otac	2.10	0.25	-0.47	-0.04	0.95
Psihološka kontrola - otac	1.74	0.34	0.42	-0.25	1.40*
Bihevioralna kontrola - otac	1.97	0.39	0.05	-0.43	1.42*

Napomena: ^aKolmogorov-Smirnov test
 * $p < .05$; ** $p < .01$.

Kao što se može vidjeti iz tabelarnog prikaza, kriterij normalnosti zadovoljile su distribucije rezultata na varijablama neuroticizam, percepcija emocionalnosti od strane majke i percepcija emocionalnosti od strane oca. S obzirom na to da su distribucije rezultata na ostalim varijablama značajno odstupale od normalne, pristupili smo analizi simetričnosti distribucija, kao drugom prihvatljivom kriteriju za odabir parametrijskih statističkih postupaka (Tabachnik i Fidell, 1996). Iako nisu zadovoljile kriterij normalnosti distribucije, rezultati na varijablama otvorenost za iskustvo, percepcija bihevioralne kontrole od strane majke i percepcija bihevioralne kontrole od strane oca zadovoljile su kriterij simetričnosti. Premda distribucije rezultata na ostalim varijablama nisu zadovoljile prethodna dva kriterija, analizom grafičkog prikaza QQ-plot (engl. *normal probability plot*) i vrijednosti Durbin-Watsonova testa potvrđena je normalnost i nekoreliranost reziduala, što upućuje na to da odstupanja od normalnosti ipak nisu tako velika. S obzirom na navedeno, te uzimajući u obzir činjenicu da se postupak transformacije varijabli preporučuje samo u slučajevima kada su odstupanja od normalnosti varijabli vrlo velika (Tabachnik i Fidell, 1996), sve su varijable uvedene u analizu u obliku netransformiranih, brutorezultata.

Kako bi se utvrdile povezanosti između varijabli uključenih u istraživanje, proveli smo korelacijske analize, posebno za poduzorak djevojaka (Tablica 2.) i poduzorak mladića (Tablica 3.).

Tablica 2. Interkorelacije između prediktorskih varijabli i njihove korelacije s kriterijskom varijablom zadovoljstvo životom u skupini djevojaka

Varijabla	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1. Zadovoljstvo životom	-	.47**	.36**	.40**	.37**	.48**	-.11	.12	.41**	-.04	.11	.49**
2. Neuroticizam	-	-.24**	-.31**	-.36**	-.25**	-.11	.11	.03	-.26**	.05	-.02	-.32**
3. Ekstraverzija	-	-	.13	.06	.38**	.17*	-.05	.05	.23**	-.00	.10	.06
4. Ugodnost	-	-	-	.44**	.01	.22**	.03	-.04	.21**	.06	-.06	.28**
5. Savjesnost	-	-	-	-	.19**	.13	-.08	-.08	.21**	-.02	.00	.39**
6. Otvorenost za iskustvo	-	-	-	-	-	.16*	-.09	.09	.19**	-.03	.15*	.18**
7. Emocionalnost - majka	-	-	-	-	-	-	-.21	.34**	.34**	-.11	.18*	.51**
8. Psihološka kontrola - majka	-	-	-	-	-	-	-	-.33**	-.02	.65**	-.18*	-.18*
9. Bihevioralna kontrola - majka	-	-	-	-	-	-	-	-	-.13	.24**	.52**	.03
10. Emocionalnost - otac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.13	.41**	.48**
11. Psihološka kontrola - otac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.13	.41**	.48**
12. Bihevioralna kontrola - otac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.37**	-.04
13. Obiteljska prilagodljivost i kohezivnost	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.05

* $p < .05$; ** $p < .01$.

Tablica 3. Interkorelacije između prediktorskih varijabli i njihove korelacije s kriterijskom varijablom zadovoljstvo životom u skupini mladića

Varijabla	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1. Zadovoljstvo životom	-	.32**	.44**	.37**	.36**	.30**	.38**	.19**	.46**	-.16*	.04	.57**
2. Neuroticizam	-	-.35**	-.26**	-.31**	-.21**	-.19**	.18**	.01	-.17*	.19**	.04	-.32**
3. Ekstraverzija	-	-	.27**	.26**	.27**	.13*	-.13*	.04	.24**	-.04	-.02	.28**
4. Ugodnost	-	-	-	.57**	.18**	.21**	-.15*	-.02	.25**	-.14*	-.05	.34**
5. Savjesnost	-	-	-	-	.29**	.19**	-.05	.04	.32**	-.07	.03	.34**
6. Otvorenost za iskustvo	-	-	-	-	-	.19**	.07	.01	.24**	.06	.04	.14*
7. Emocionalnost - majka	-	-	-	-	-	-	-.10	.30**	.52**	.07	.03	.48**
8. Psihološka kontrola - majka	-	-	-	-	-	-	-	-.24**	-.06	.72**	-.07	-.20**
9. Bihevioralna kontrola - majka	-	-	-	-	-	-	-	-	.16*	-.14*	.46**	-.01
10. Emocionalnost - otac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.10	.33**	.43**
11. Psihološka kontrola - otac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.22**	-.24**
12. Bihevioralna kontrola - otac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.02
13. Obiteljska prilagodljivost i kohezivnost	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* $p < .05$; ** $p < .01$.

Kao što se može vidjeti iz tabličnih prikaza, u obje su skupine adolescenata utvrđene značajne korelacije svih osobina ličnosti i zadovoljstva životom te percepcije emocionalnosti od strane obaju roditelja i obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Uz to, u skupini mladića utvrđene su i značajne korelacije između zadovoljstva životom i percepcije psihološke kontrole od strane obaju roditelja. Pri tome je utvrđeno da su ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, otvorenost za iskustvo, kao i percepcija emocionalnosti od strane obaju roditelja i percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti pozitivno povezane sa zadovoljstvom životom, dok su za neuroticizam te percepciju psihološke kontrole od strane obaju roditelja utvrđene negativne korelacije. Prema visini koeficijenta sve su korelacije umjerene. Značajne su korelacije utvrđene između nekih varijabli unutar, ali i između prediktorskih skupova, a prema visini koeficijenta kreću se uglavnom od niskih do umjerenih. Visoka je korelacija utvrđena jedino između percepcije psihološke kontrole od strane majke i oca u skupini mladića ($r=.72$; $p<.01$). U skladu s tim, prije provedbe regresijskih analiza testirana je kolinearnost. Rezultati su potvrdili da ni u jednoj skupini adolescenata podaci ne udovoljavaju kriterijima za štetnu kolinearnost koji se navode u literaturi (Field, 2009; Kline, 2011; O'Brien, 2007; Ott i Longnecker, 2010) te zaključujemo kako su prikladni za provedbu regresijskih analiza.

U svrhu ispitivanja ukupnog i zasebnih doprinosa osobina ličnosti adolescenata i varijabli obiteljskog konteksta u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata, provedena je hijerarhijska regresijska analiza, prema kojoj određeni broj prediktora u analizu ulazi kumulativno. Prvi blok varijabli u hijerarhijskoj regresijskoj analizi sa zadovoljstvom životom adolescenata kao kriterijskom varijablom čine osobine ličnosti adolescenta, a drugi varijable obiteljskoga konteksta. Ispitivanje je ukupnog i zasebnih doprinosa navedenih prediktorskih varijabli u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata provedeno posebno za poduzorak djevojaka i poduzorak mladića, a rezultati su tih analiza prikazani u Tablici 4.

Doprinos osobina ličnosti i varijabli obiteljskog konteksta u objašnjenju zadovoljstva životom kod djevojaka

Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da se opisanim setom prediktorskih varijabli može objasniti 53% ukupne varijance zadovoljstva životom kod djevojaka ($R^2=.53$). U prvom koraku utvrđeno je da osobine ličnosti adolescenata objašnjavaju 37% ukupne varijance kriterija ($R^2=.39$), a kao značajni prediktori izdvojile su se sve dimenzije iz petofaktorskog modela ličnosti. Uvođenjem varijabli obiteljskog konteksta u drugom koraku ukupna objašnjena varijanca zadovoljstva životom kod djevojaka povećava se značajno za dodatnih 14% ($\Delta R^2=.14$, $p<.01$). U drugom koraku hijerarhijske regresijske analize kao značajni prediktori zadovoljstva životom iz skupa osobina ličnosti adolescenata izdvojili su se neuroticizam, ekstraverzija, savjesnost i otvorenost za iskustvo, dok

Tablica 4. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza sa zadovoljstvom životom kao kriterijskom varijablom

Prediktori	Djevojke			Mladići		
	β	r	sr	β	r	sr
1. korak						
Neuroticizam	-.26**	-.47**	-.23	-.11	-.32**	-.10
Ekstraverzija	.19**	.36**	.18	.29**	.44**	.26
Ugodnost	.14*	.33**	.12	.18*	.37**	.15
Savjesnost	.19**	.40**	.17	.11	.36**	.09
Otvorenost za iskustvo	.19**	.37**	.17	.13*	.30**	.12
	R^2	.39		R^2		.31
	F	24.29** (df=5,194)		F		19.59** (df=5,219)
2. korak						
Neuroticizam	-.23**	-.47**	-.20	-.03	-.32**	-.03
Ekstraverzija	.16**	.36**	.14	.22**	.44**	.19
Ugodnost	.05	.33**	.04	.10	.37**	.08
Savjesnost	.15*	.40**	.13	.02	.36**	.02
Otvorenost za iskustvo	.15*	.37**	.13	.12*	.30**	.11
Emocionalnost - majka	.27**	.48**	.21	.00	.38**	.00
Psihološka kontrola - majka	.05	-.11	.04	-.05	-.19**	-.03
Bihevioralna kontrola - majka	.05	.12	.04	.09	.11	.07
Emocionalnost - otac	.09	.41**	.07	.19**	.46**	.14
Psihološka kontrola - otac	-.02	-.04	-.02	-.00	-.16*	-.00
Bihevioralna kontrola - otac	-.05	.11	-.03	-.05	.04	-.04
Obiteljska prilagodljivost i kohezivnost	.15*	.49**	.13	.35**	.57**	.26
	R^2	.53		R^2		.49
	ΔR^2	.14		ΔR^2		.18
	F	7.87** (df=7,187)		F		10.63** (df=7,212)

Napomena: sr – semi-parcijalna korelacija; ΔR^2 – promjena koeficijenta determinacije
* $p < .05$; ** $p < .01$.

je iz skupa varijabli obiteljskog konteksta utvrđen značajan doprinos percepcije emocionalnosti od strane majke i percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Rezultati pokazuju da su vlastitim životom općenito zadovoljnije emocionalno stabilnije, ekstravertiranije, savjesnije i djevojke otvorenije za iskustvo, kao i djevojke koje percipiraju veći stupanj prihvaćanja od strane majke i veći stupanj prilagodljivosti i kohezivnosti među članovima svoje obitelji.

Analizom supresorskih efekata (Pandey i Elliot, 2010) nije utvrđena značajna promjena u visini regresijskih koeficijenata varijabli koje značajno pridonose objašnjenju varijance kriterija, međutim, iz semi-parcijalnih korelacija vidljivo je kako svaka prediktorska varijabla pokazuje nižu povezanost sa zadovoljstvom životom kada su kontrolirani efekti drugih varijabli. Ipak, takvi rezultati ne iznenađuju budući da su prediktorske varijable uključene u regresijsku analizu i međusobno značajno povezane. Kada su u pitanju samostalni doprinosi

prediktorskih varijabli, analizom kvadriranih koeficijenata semi-parcijalnih korelacija utvrđeno je da najveći samostalni doprinos u objašnjenju zadovoljstva životom kod djevojaka imaju percepcija emocionalnosti od strane majke (4.4%) i neuroticizam (4%), dok su samostalni doprinosi ekstraverzije, savjesnosti, otvorenosti za iskustvo i percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti nešto manji i iznose oko 2%.

Donekle neočekivan rezultat dobili smo kada je u pitanju percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, čiji je ukupni doprinos u objašnjenju kriterija manji, nego što bi se očekivao na temelju korelacije između prediktora i varijable (Tablica 4.). Iako je testiranjem kolinearnosti, utvrđeno da je faktor inflacije varijance za ovu varijablu na samoj granici kritične vrijednosti ($VIF=2$), što smanjuje vjerojatnost da se radi o štetnoj kolineranosti, činjenica da je ova varijabla umjereno pozitivno povezana s percepcijom emocionalnosti od strane majke (Tablica 2.) koja se izdvojila kao najznačajniji prediktor zadovoljstva životom u skupini djevojaka. To ukazuje da je određen stupanj kolineranosti ipak prisutan što se donekle moglo odraziti i na dobivene rezultate. Sličan nalaz, dobiven je i za percepciju emocionalnosti od strane oca koja umjereno pozitivno korelira sa zadovoljstvom životom, a u modelu se nije izdvojila kao značajan prediktor (Tablica 4). Budući da navedena varijabla značajno pozitivno korelira s percepcijom emocionalnosti od strane majke, mogli bismo pretpostaviti da se radi o efektu kolineranosti. Ipak, kao što možemo vidjeti iz tabelarnog prikaza (Tablica 2.), korelacija između ove dvije varijable nije visoka, nego umjerena, a vrijednosti VIF-a za obje varijable su ispod kritične vrijednosti ($VIF < 2$), što smanjuje vjerojatnost da je u pitanju štetna kolineranost. U skladu s navedenim, moguće je da se navedena varijabla nije izdvojila kao značajan prediktor zadovoljstva životom zbog određenog stupnja kolinearnosti ili se jednostavno radi o tome da je uloga percipirane emocionalnost od strane oca, u usporedbi s drugim značajnim prediktorima u modelu, od manjeg značaja kada je u pitanju ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod djevojaka.

Iz Tablice 4. također je vidljivo da se značajnost beta koeficijenta ugodnosti gubi nakon uvođenja varijabli obiteljskog konteksta u drugom koraku, što ukazuje na potencijalni medijacijski efekt neke od varijabli obiteljskog konteksta na odnos između ugodnosti i zadovoljstva životom kod djevojaka. Budući da ugodnost značajno korelira s percepcijom emocionalnosti od strane majke (Tablica 2.), koja se izdvojila kao značajan prediktor zadovoljstva životom kod djevojaka (Tablica 4.), možemo pretpostaviti da upravo ova varijabla ima ulogu medijatora u odnosu između ugodnosti i zadovoljstva životom kod djevojaka. Kako bismo ispitali ovu pretpostavku, proveli smo dodatne analize za ispitivanje medijacijskog efekta, u skladu s preporukama u literaturi (Baron i Kenny, 1986; Preacher i Hayes, 2004), pri čemu je utvrđeno da ugodnost, osim što značajno pridonosi objašnjenju kriterijske varijable zadovoljstvo životom, značajno pridonosi i objašnjenju percepcije emocionalnosti od strane majke ($\beta=.22, p<.01$). Na osnovu ovih rezultata i rezultata provedene hijerarhijske regresijske analize zaključujemo da se

radi o potpunom medijacijskom efektu, odnosno da ugodnost svoj efekt na zadovoljstvo životom kod djevojaka u potpunosti ostvaruje preko percepcije emocionalnosti od strane majke.

Doprinos osobina ličnosti i varijabli obiteljskog konteksta u objašnjenju zadovoljstva životom kod mladića

Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da se opisanim setom prediktorskih varijabli može objasniti 49% ukupne varijance zadovoljstva životom kod mladića ($R^2=.49$). U prvom je koraku utvrđeno da osobine ličnosti adolescenata objašnjavaju 31% ukupne varijance kriterija ($R^2=.31$), a kao značajni prediktori izdvojili su se ekstraverzija, ugodnost i otvorenost za iskustvo. Uvođenjem se varijabli obiteljskog konteksta u drugom koraku ukupna objašnjena varijanca zadovoljstva životom kod mladića značajno povećava za dodatnih 18% ($\Delta R^2=.18$, $p<.01$). U drugom koraku hijerarhijske regresijske analize kao značajni prediktori zadovoljstva životom iz skupa osobina ličnosti adolescenata izdvojili su se ekstraverzija i otvorenost za iskustvo, dok je iz skupa varijabli obiteljskog konteksta utvrđen značajan doprinos percepcije emocionalnosti od strane oca i percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Rezultati pokazuju da su vlastitim životom općenito zadovoljniji ekstravertiraniji i mladići otvoreniji za iskustvo, kao i mladići koji percipiraju veći stupanj prihvaćanja od strane oca i veći stupanj prilagodljivosti i kohezivnosti među članovima svoje obitelji.

Analizom supresorskih efekata nije utvrđena značajna promjena u visini regresijskih koeficijenata varijabli koje značajno pridonose objašnjenju kriterija, međutim, kao i u prethodnom slučaju, semi-parcijalne korelacije upućuju na to da svaka prediktorska varijabla pokazuje nižu povezanost sa zadovoljstvom životom kada su kontrolirani efekti drugih varijabli. Kada su u pitanju samostalni doprinosi prediktorskih varijabli, analizom je kvadriranih koeficijenata semi-parcijalnih korelacija utvrđeno da najveći samostalni doprinos u objašnjenju zadovoljstva životom kod mladića imaju percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti (6.8%) i ekstraverzija (3.6%). Samostalni doprinos percepcije emocionalnosti od strane oca iznosi 2%, a otvorenosti za iskustvo 1.2%.

Kada je u pitanju doprinos percepcije emocionalnosti od strane majke, rezultati su donekle neočekivani. Naime, u regresijskoj analizi, ova se varijabla nije izdvojila kao značajan prediktor zadovoljstva životom, iako je u korelacijskoj analizi utvrđena umjerena, pozitivna povezanost navedene varijable s kriterijem (Tablica 4.). Premda je testiranjem kolinearnosti utvrđeno da je faktor inflacije varijance za percepciju emocionalnosti od strane majke na samoj granici kritične vrijednosti ($VIF=2.1$), što smanjuje vjerojatnost da se radi o štetnoj kolinearnosti, činjenica da je ova varijabla umjereno pozitivno povezana s percepcijom emocionalnosti od strane oca i percepcijom obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti (Tablica 3.), koje su se pokazale značajnim u predikciji zadovoljstva

životom, ide u prilog tezi da je određen stupanj kolineranosti ipak prisutan. Slični su nalazi dobiveni i za percepciju psihološke kontrole od strane majke i oca, koje značajno koreliraju sa zadovoljstvom životom, a u modelu se nisu izdvojile kao značajni prediktori (Tablica 4). Navedene varijable, međutim, međusobno visoko koreliraju (Tablica 3.), o čemu svjedoče i vrijednosti VIF-a, koje su nešto iznad kritične vrijednosti (VIF=2.5). Ipak, za razliku od percepcije emocionalnosti od strane majke, koja je umjereno povezana s kriterijem, ove varijable pokazuju relativno nisku povezanost sa zadovoljstvom životom, tako da je ovaj nalaz i očekivan. Iz Tablice 4. je također vidljivo da se neuroticizam i savjesnost nisu izdvojili kao značajni prediktori zadovoljstva životom kod mladića, a umjereno su povezani s kriterijem (Tablica 4). Budući da navedene varijable značajno koreliraju s ekstraverzijom, ugodnošću i otvorenošću za iskustvo (Tablica 3.), koje su se izdvojile kao značajni prediktori zadovoljstva životom, mogli bismo pretpostaviti da se radi o efektima kolineranosti. Ipak, kao što možemo vidjeti iz tabelarnog prikaza (Tablica 3.), korelacije između navedenih varijabli nisu visoke, nego umjerene, a vrijednosti VIF-a su za svih pet osobina ličnosti ispod kritične vrijednosti (VIF<2), što smanjuje vjerojatnost da se radi o štetnoj kolineranosti. U skladu s navedenim, moguće je da se navedene varijable nisu izdvojile kao značajni prediktori zadovoljstva životom zbog određenog stupnja kolinearosti ili se jednostavno radi o tome da je, u usporedbi s drugim značajnim prediktorima u modelu, značaj navedenih varijabli za ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod mladića neznatan.

Kada je u pitanju varijabla ugodnost, slični su nalazi dobiveni i u skupini mladića. Naime, kao i kod djevojaka, značajnost beta-koeficijenta ugodnosti gubi se nakon uvođenja varijabli obiteljskog konteksta u drugom koraku (Tablica 4.). Budući da ugodnost značajno korelira s percepcijom emocionalnosti od strane oca i percepcijom obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti (Tablica 3.), koje su se izdvojile kao značajni prediktori zadovoljstva životom kod mladića (Tablica 4.), ispitali smo pretpostavku o medijacijskom efektu navedenih varijabli u odnosu između ugodnosti i zadovoljstva životom kod mladića. Pri tome je utvrđeno da ugodnost, premda ne pridonosi značajno objašnjenju percepcije emocionalnosti od strane oca ($\beta=.08$, $p>.05$), značajno pridonosi objašnjenju percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti ($\beta=.18$, $p<.05$). Na temelju ovih rezultata i rezultata provedene hijerarhijske regresijske analize možemo zaključiti da ugodnost svoj efekt na zadovoljstvo životom kod mladića u potpunosti ostvaruje preko percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti.

Rasprava

Rezultati su ovoga istraživanja u skladu s dosadašnjim razmatranjima o važnosti individualnih faktora kada je u pitanju subjektivna dobrobit, odnosno zadovoljstvo životom kod adolescenata. Naime, analiza podataka pokazala je da osobine ličnosti iz Modela velikih pet imaju značajnu ulogu u objašnjenju zadovoljstva životom, kako kod djevojaka, tako i kod mladića, što je sukladno nalazima do kojih su došli i brojni drugi autori (Baudin i sur., 2011; DeNeve i Cooper, 1998; Diener, 1996; Lounsbury i sur., 2005; Pavot i Diener, 2013; Schimmack i sur., 2004). Međutim, kada je u pitanju doprinos specifičnih crta ličnosti adolescenata u objašnjenju zadovoljstva životom, nalazi se donekle razlikuju za ove dvije skupine. Naime, premda su u obje skupine adolescenata utvrđene statistički značajne korelacije između svih pet temeljnih osobina ličnosti i zadovoljstva životom, nakon kontrole prediktorskih varijabli u hijerarhijskom regresijskom modelu, određene se crte ličnosti nisu pokazale značajnim u objašnjenju varijance kriterija kod djevojaka i mladića. Tako, za razliku od ekstraverzije i otvorenosti za iskustvo, koje su se pokazale značajnim u objašnjenju zadovoljstva životom za obje skupine adolescenata, neuroticizam i savjesnost izdvojili su se kao značajni prediktori zadovoljstva životom samo kod djevojaka. Za dimenziju ugodnost, pak, utvrđen je indirektni efekt na zadovoljstvo životom kroz percepciju emocionalnosti od strane majke u skupini djevojaka, te percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti u skupini mladića.

U okviru interpretacija petofaktorskog modela ličnosti, ekstraverzija i neuroticizam se uglavnom izdvajaju kao najkonzistentniji prediktori zadovoljstva životom. Ove se dimenzije ličnosti smatraju dobrim prediktorima zadovoljstva životom upravo zato što utječu na afektivno iskustvo, a ljudi se oslanjaju na afektivno iskustvo kada procjenjuju zadovoljstvo životom (Schimmack i sur., 2004). Pri tome, ekstraverzija predstavlja opću tendenciju doživljavanja pozitivnog afekta i općenito se dovodi u vezu s višim razinama zadovoljstva životom. Suprotno tome, neuroticizam predstavlja opću tendenciju doživljavanja negativnog afekta, te se dovodi u vezu s nižim razinama zadovoljstva životom (Costa i McCrae, 1980).

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem sukladni su navedenim teorijskim razmatranjima, ali upućuju na ponešto različit značaj ovih odnosa s obzirom na spol adolescenata. Tako, dok su se pozitivni afekti, odnosno, doživljavanje pozitivnih iskustava, pokazali važnim za ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata obaju spolova, doživljavanje negativnih iskustava, čini se, naročito negativno djeluje na zadovoljstvo životom kod djevojaka. Naime, neuroticizam se u skupini djevojaka izdvojio kao jedan od najznačajnijih prediktora zadovoljstva životom, dok se kod mladića doprinos ove varijable uopće nije pokazao statistički značajnim. Objašnjenje bismo ovih razlika mogli tražiti u različitim socijalizacijskim procesima, tijekom kojih roditelji uče dječake i djevojčice da

različito razmišljaju o emocijama (Leaper, 2002). Pri tome se nekako općenito smatra da djevojčice trebaju biti emotivnije, dok dječaci trebaju kontrolirati svoje emocije (Leaper, 2002). U skladu s tim, moguće je da upravo to naglašavanje emocionalnosti kod ženske djece čini djevojke osjetljivijim za prepoznavanje i manifestiranje različitih emotivnih stanja, uključujući i negativne afekte, što se u konačnici može odraziti i na njihov ukupan osjećaj zadovoljstva životom. Drugim riječima, moguće je da se djevojke u odnosu na mladiće više oslanjaju na različita afektivna iskustva kada procjenjuju zadovoljstvo životom, što naročito dolazi do izražaja kada je riječ o negativnim afektima. Naravno, ovdje je riječ samo o pretpostavkama, a za detaljnije su analize svakako potrebna nova istraživanja.

Kada su u pitanju veze drugih dimenzija ličnosti iz Modela velikih pet i zadovoljstva životom kod adolescenata, općenito se smatra da povezanost dimenzija savjesnost i ugodnost s indikatorima dobrobiti ovisi o tome u kojoj je mjeri osoba s tim osobinama nagrađena određenim životnim okolnostima, dok se za dimenziju otvorenost za iskustvo uglavnom smatra da nije povezana sa zadovoljstvom životom (Costa i McCrae, 1980). Ipak, rezultati istraživanja nisu tako jednoznačni i svakako su potrebne dodatne analize za tumačenje ovih odnosa. Također, kako se radi o istraživanjima s vrlo heterogenim uzorcima, u kojima su se analize uglavnom provodile na kompletnim uzorcima sudionika, malo se zna i o eventualnim interakcijskim učincima dobi i spola na ove odnose.

U ovom je istraživanju utvrđen značajan doprinos otvorenosti za iskustvo u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata obaju spolova, što je u skladu s nalazima do kojih je došla i Chen (2008) na uzorku kineskih adolescenata. Važnost otvorenosti za iskustvo za ukupan osjećaj zadovoljstva životom, kako kod mladića, tako i kod djevojaka, mogla bi se objasniti činjenicom da ova karakteristika ličnosti ima važnu ulogu u postizanju i stvaranju pozitivnih socijalnih mreža, kao i u pronalasku novih i izazovnih situacija koje pridonose osjećaju moći (Denissen, van Aken i Dubas, 2009), što može biti naročito važno u periodu adolescencije. Osim toga, karakteristika ličnosti poput otvorenosti za iskustvo može štiti od usamljenosti, jer pobuđuje nalaženje i uživanje u novim interesima, što se također može pozitivno odražavati na ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata.

Kada je u pitanju dimenzija savjesnost, istraživanjem je potvrđen značajan doprinos ove karakteristike ličnosti u objašnjenju zadovoljstva životom, ali samo u skupini djevojaka. Ovaj nalaz, međutim, ne iznenađuje toliko, uzmemo li u obzir rodno uvjetovane stereotipe prema kojima je nekako općeprihvaćeno stajalište da su djevojke savjesnije, marljivije i odgovornije u odnosu na mladiće. U skladu s tim, izdvajanje savjesnosti kao značajnog prediktora samo u skupini djevojaka moglo bi, između ostalog, upućivati na to da prisutnost rodno uvjetovanih poželjnih karakteristika utječe na ukupan osjećaj zadovoljstva životom. Drugim riječima, moguće je da ova karakteristika ličnosti naročito pogoduje ukupnom osjećaju zadovoljstva životom kod djevojaka, iz razloga što su savjesnije djevojke u

moćnosti primjerenije odgovoriti na kulturalni pritisak rodno uvjetovanih standarda i očekivanja. Ova je pretpostavka u skladu s prethodno navedenim teorijskim razmatranjima o tome da odnos savjesnosti i indikatora dobrobiti općenito ovisi o tome u kojoj je mjeri osoba s tom osobinom nagrađena određenim životnim okolnostima (Costa i McCrae, 1980).

U skladu su s ovim teorijskim razmatranjima i nalazi dobiveni za dimenziju ugodnost, za koju je utvrđeno da svoj utjecaj na zadovoljstvo životom u potpunosti ostvaruje preko percepcije emocionalnosti od strane majke kod djevojaka, te percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, kod mladića. Ugodnost je dimenzija interpersonalnih relacija. Uključuje povjerenje, altruizam, suosjećajnost i potrebu da se pomogne drugima. Osim toga, osobe s izraženom ovom karakteristikom ličnosti sklonije su popuštanju tijekom konfliktnih situacija bilo da odustaju od nastojanja da mijenjaju ponašanje drugih ili od pobune protiv pravila i propisa (Denissen i sur., 2009). Sve ove karakteristike nesumnjivo vode ka skladnijim odnosima s roditeljima, što se onda pozitivno odražava i na ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata.

Kada su u pitanju okolinske odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata, kvaliteta je obiteljskih interakcija svakako jedan od najčešće ispitivanih faktora, a njezina važnost je potvrđena brojnim istraživanjima (Ma i Huebner, 2008; Park, 2004; Proctor i sur., 2009; Young i sur., 1995). Pri tome, empirijski nalazi dosljedno pokazuju kako su obiteljska kohezivnost i pozitivni odnosi s roditeljima povezani za većim životnim zadovoljstvom kod djece i adolescenata (Bezinović i sur., 2004; Efendić-Spahić, 2006; Henry, 1994; Huebner, 1991; Raboteg-Šarić i sur., 2009). S druge strane, negativno je obiteljsko okruženje povezano sa slabijom dobrobiti (Antaramian i sur., 2008; Bezinović i sur., 2004).

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem uglavnom su u skladu s dosadašnjim empirijskim podacima i potvrđuju pretpostavku o važnosti pozitivnih odnosa s roditeljima za ukupni osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata. Naime, uloga doživljaja obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, te roditeljske topline i prihvaćanja, kao važnih protektivnih faktora koji djeluju na ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata, potvrđena je i ovim istraživanjem. Ovi nalazi ne iznenađuju, uzmemo li u obzir činjenicu da je emocionalnost dimenzija koja uključuje prihvaćanje, pružanje podrške, pokazivanje topline i pozitivnih emocija u odnosu s djetetom i općenito je izraženost ovakvog ponašanja roditelja povezana s pozitivnim razvojnim ishodima kod djece. Isto tako, sasvim je razumljivo i da obiteljska klima u kojoj su članovi emocionalno veoma bliski te se međusobno poštuju i uvažavaju pogoduje ukupnom osjećaju zadovoljstva životom kod adolescenata.

Ipak, čini se da percipirane interakcije u obitelji imaju donekle različit značaj kada je u pitanju zadovoljstvo životom kod djevojaka i mladića. Premda se u korelacijskim matricama može vidjeti utvrđena povezanost između navedenih prediktorskih varijabli i zadovoljstva životom kod adolescenata obaju spolova,

nakon kontrole prediktorskih varijabli u hijerarhijskom regresijskom modelu utvrđeno je da njihova značajnost varira s obzirom na spol adolescenata. Tako, kada je u pitanju dimenzija emocionalnost, u skupini djevojaka je utvrđen značajan doprinos percepcije emocionalnosti od strane majke, a u skupini mladića percepcije emocionalnosti od strane oca. S druge strane, kada je u pitanju percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, dok je kod djevojaka utvrđen značajan, ali mali doprinos, kod mladića se ova varijabla izdvojila kao najznačajniji prediktor zadovoljstva životom.

Dobiveni rezultati o različitim ulogama percipirane emocionalnosti od strane majki i očeva ovisno o spolu adolescenata, u skladu su s dosadašnjim teorijskim razmatranjima o snažnijoj privrženosti roditelju istog spola u periodu adolescencije (Liu, 2006), a mogli bi se objasniti procesom identifikacije. Naime, roditelji istog spola služe kao primarni modeli identifikacije, a posebno su važni kao ideali identifikacije tijekom formiranja identiteta u periodu adolescencije. Također, u periodu adolescencije, i djevojke i mladići prolaze kroz brojne fizičke i psihičke promjene, o kojima lakše mogu razgovarati s roditeljem istog spola. Sve ovo može rezultirati povećanjem spektra zajedničkih aktivnosti s roditeljem istog spola, što se može odraziti i na porast doprinosa percipirane emocionalnosti od strane istospolnog roditelja u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata. U prilog ovome ide i činjenica da djevojke s porastom dobi izvještavaju o povećanju bliskosti s majkom (Lacković-Grgin, 1994), te postupnom udaljavanju od očeva (Starells, 1994), dok je kod mladića utvrđen suprotan obrazac (Haigler, Day i Marshall, 1995). Uzmemo li ovo u obzir, čini se sasvim razumljivo da doživljaj topline i prihvaćanja od strane majke ima značajniju ulogu za ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod djevojaka, a doživljaj topline i prihvaćanja od strane oca kod mladića.

Ipak, analizirajući samostalne doprinose prediktorskih varijabli u obje skupine adolescenata, možemo vidjeti da dimenzija emocionalnosti općenito ima veću važnost za ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod djevojaka negoli mladića. Naime, dok se percepcija emocionalnosti od strane majke u skupini djevojaka izdvojila kao najznačajnija u predviđanju zadovoljstva životom, samostalni doprinos percepcije emocionalnosti od strane oca kod mladića prilično je mali. S druge strane, kod mladića se kao najznačajnija u objašnjenju zadovoljstva životom izdvojila percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, dok je u skupini djevojaka samostalni doprinos ove varijable mali. Ovi nalazi, čini se, daju potporu tezi o različitim iskustvima u procesu socijalizacije, pri čemu se mladići tradicionalno odgajaju da budu neovisniji i manje izražavaju osjećaje, a djevojke da budu toplije i ekspresivnije (Bezinović i sur., 2004), što može rezultirati i različitim potrebama djevojaka i mladića kada su u pitanju obiteljske interakcije. Tako, dok je za zadovoljstvo životom kod djevojaka, u skladu s izraženijom potrebom za bliskošću i privrženošću, važan doživljaj prihvaćenosti i topline od strane majke, kod mladića je za ukupan osjećaj zadovoljstva životom, u skladu s izraženijom

potrebom za neovisnošću i samostalnošću, važniji doživljaj da ih roditelji uvažavaju te da im dozvoljavaju određenu autonomiju, uključujući ih u obiteljske rasprave i procese donošenja odluka.

Kada je u pitanju odnos između percepcije psihološke kontrole od strane roditelja i zadovoljstva životom kod adolescenata, ovim istraživanjem nije utvrđen njezin značajan doprinos u objašnjenju zadovoljstva životom ni u jednoj skupini adolescenata. Premda se u korelacijskoj matrici može vidjeti utvrđena povezanost između percepcije psihološke kontrole od strane majke i oca sa zadovoljstvom životom kod mladića, nakon kontrole prediktorskih varijabli u hijerarhijskom regresijskom modelu, imenovane varijable nisu značajno pridonijele objašnjenju varijance kriterija. Iako se percepcija psihološke kontrole općenito smatra nepovoljnom za psihološku dobrobit djeteta, rezultati istraživanja nisu tako konzistentni. Tako je u nekim istraživanjima utvrđen značajan doprinos roditeljske restriktivnosti u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata (Cacioppo, Pace i Zappulla, 2013; Özdemir, 2013; Seibel i Johnson, 2001), dok se u drugim ovaj doprinos nije pokazao statistički značajnim (Leung, McBride-Chang i Lai, 2004). Jedno od mogućih objašnjenja ovih različitih nalaza svakako bi mogle biti različite operacionalizacije dimenzije psihološke kontrole, odnosno upotreba različitih mjernih instrumenata. S druge strane, moguće je da, za razliku od dimenzije emocionalnosti, doprinos psihološke kontrole u objašnjenju psihološke prilagodbe djeteta nije tako univerzalan i izravan, odnosno da je moderiran učinkom drugih faktora, poput roditeljske emocionalnosti i osjetljivosti na potrebe djece, dobi djeteta i/ili kulturološkog konteksta (Leung i sur., 2004). Dakako, ovdje je riječ samo o pretpostavkama, ali bi ih svakako vrijedilo dodatno ispitati u budućim istraživanjima.

Za razliku od psihološke, koja je nepovoljna za zdravu prilagodbu adolescenata, bihevioralna se kontrola općenito smatra povoljnom za djetetov razvoj (Laible i Carlo, 2004). U skladu s tim, moglo bi se očekivati da ovaj oblik kontrole ima značajnu ulogu i kada je u pitanju ukupan osjećaj zadovoljstva životom. Ipak, kada je u pitanju prilagodba adolescenata, istraživači su se u znatno većoj mjeri fokusirali na druga dva aspekta roditeljskog ponašanja, to jest na roditeljsku toplinu i restriktivnost, tako da o odnosu bihevioralne kontrole i zadovoljstva životom kod adolescenata nedostaje empirijskih podataka. Rezultati našeg istraživanja, pak, upućuju na to da percepcija bihevioralne kontrole od strane roditelja nije povezana sa zadovoljstvom životom kod adolescenata, međutim, ovaj odnos bi svakako trebalo detaljnije ispitati.

Jedno bi od dodatnih objašnjenja irelevantnoga doprinosa dimenzija kontrole u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata mogla biti i činjenica da rezultati na navedenim varijablama nisu bili normalno distribuirani, te da većina adolescenata općenito percipira umjereno izraženu kako psihološku, tako i bihevioralnu kontrolu od strane obaju roditelja, što se moglo odraziti i na doprinos navedenih varijabli u objašnjenju kriterija. U prilog ovoj pretpostavci ide i činjenica

da, unatoč brojnim teorijskim razmatranjima o važnosti navedenih varijabli za različite elemente prilagodbe, još uvijek zapravo nije poznato koliki je stupanj psihološke i biheviornalne kontrole roditelja neophodan da bi se govorilo o pozitivnim, odnosno, negativnim razvojnim ishodima kod djeteta (Keresteš, 2001b).

Na kraju, važno je spomenuti i neka ograničenja provedenog istraživanja. Kao prvo, korelacijska priroda istraživanja ostavlja mogućnost postojanja uzročno-posljedične veze ispitivanih varijabli s onima koje nisu bile uključene u istraživanje, tako da bi povezanost između dviju varijabli, između ostalog, mogla značiti i da su obje uvjetovane nekim trećim, nama nepoznatim, zajedničkim faktorom. Također, korelacije između većine prediktorskih varijabli, bile su statistički značajne, pa ih je prilikom donošenja zaključaka potrebno uzeti u obzir. Premda je u regresijskim analizama predikcija najbolja u slučaju kada su prediktori međusobno ortogonalni, takav uvjet u ovom istraživanju nije bilo moguće zadovoljiti, jer su ispitivani prediktori i prirodno (teorijski) povezani. Iako je testiranjem kolinearnosti potvrđeno da podaci ne udovoljavaju kriterijima za štetnu kolinearnost, činjenica je da je određena razina kolinearnosti među prediktorima ipak prisutna, što se može odraziti na valjanost rezultata regresijskih analiza, odnosno dovesti do toga da dobivene vrijednosti regresijskih koeficijenata variraju od uzorka do uzorka, čime generalizacija dobivenih rezultata postaje upitna.

Dodatna se poteškoća odnosi na pitanje generalizacije dobivenih rezultata na ostale dobne skupine jer je istraživanje provedeno na sudionicima prosječno starim oko 18 godina. Osim toga, kako je uzorak bio prigodan, postavlja se i pitanje generalizacije dobivenih rezultata na cijelu populaciju srednjoškololaca.

Premda smo ovim istraživanjem potvrdili važnost kako osobina ličnosti adolescenata, tako i varijabli obiteljskog konteksta, činjenica da ispitivane skupine prediktora objašnjavaju oko 50% ukupne varijance zadovoljstva životom, upućuje na to da je značajan dio varijance kriterijske varijable ipak ostao neobjašnjen. To, s jedne strane, upućuje na potrebu daljnjih istraživanja ovih odrednica, uz određena metodološka poboljšanja, a s druge strane, pokazuje kako je potrebno istraživati i druge odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata, koje su možda u većoj mjeri povezane s ovim konstruktom. Jedna od njih bi svakako mogla biti i kvaliteta odnosa s vršnjacima, koji također predstavljaju važne figure u životu adolescenata.

Također, kada je u pitanju zadovoljstvo životom kod adolescenata, osim općih mjera zadovoljstva životom, koje smo rabili u ovom istraživanju, za sveobuhvatniji bi uvid bilo korisno uključiti i višedimenzionalne mjere, jer opće mjere zadovoljstva životom mogu prikriti razlike koje adolescenti prave među značajnim područjima u svom životu.

Konačno, uočavanje različitih obrazaca odnosa između ispitivanih prediktorskih varijabli i zadovoljstva životom kod adolescenata različitog spola upućuje na važnost razmatranja ovih odnosa posebno za djevojke i mladiće i ima važne praktične implikacije. Naime, provođenje analiza samo na ukupnom uzorku

adolescenata, bez uzimanja u obzir interakcijskog učinka spola, može zasjeniti različit značaj kako varijabli obiteljskoga konteksta, tako i osobina ličnosti u objašnjenju zadovoljstva životom adolescenata različitoga spola.

Literatura

- Antaramian, S.P., Huebner, E.S. i Valois, R.F. (2008). Adolescent life satisfaction. *Applied Psychology*, 57(1), 112-126.
- Ardelt, M. i Day, L. (2002). Parents, siblings and peers: Close social relationships and adolescent deviance. *The Journal of Early Adolescence*, 22, 310-349.
- Barber, B.K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Baron, R.M. i Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social, psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Baudin, N., Aluja, A., Rolland, J-P. i Blanch, A. (2011). The role of personality in satisfaction with life and sport. *Behavioral Psychology*, 19(2), 333-345.
- Bezinović, P., Manestar, K. i Ristić-Dedić, Z. (2004). Obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo životom djevojaka i mladića iz sela i iz grada. *Sociologija sela*, 42(1/2), 157-172.
- Boehm, J.K. i Lyubomirsky, S. (2008). Does happiness lead to career success? *Journal of Career Assessment*, 16, 101-116.
- Cacioppo, M., Pace, U. i Zappulla, C. (2013). Parental psychological control, quality of family context and life satisfaction among Italian adolescents. *Child Indicator Research*, 6(1), 179-191.
- Chen, L.S-L. (2008). Subjective well-being: Evidence from the different personality traits of online teenager game players. *CyberPsychology & Behavior*, 11(5), 579-581.
- Collins, W.A. i Laursen, B. (2004). Parent-adolescent relationships and influences. U: R.M. Lerner i L. Steinberg (Ur.), *Handbook of adolescent psychology* (str. 331-362). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Costa, P.T. i McCrae, R.R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 668-678.
- Cummings, E.M. i Cummings, J.S. (2002). Parenting and attachment. U: M.H. Bornstein (Ur.), *Handbook of parenting* (2. izd., Vol. 5, str. 35-59). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- DeNeve, K.M. i Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 124(2), 197-229.

- Denissen, J.J.A., van Aken, M.A.G. i Dubas, J.S. (2009). It takes two to tango: How parents' and adolescents' personalities link to the quality of their mutual relationship. *Developmental Psychology*, 45, 928-941.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
- Diener, E. (1996). Traits can be powerful, but are not enough: Lessons from subjective well-being. *Journal of Research in Personality*, 3, 389-399.
- Diener, E. (2012). New findings and future directions for subjective well-being research. *American Psychologist*, 67, 590-597.
- Diener, E. (2013). The remarkable changes in the science of subjective well-being. *Perspectives on Psychological Science*, 8(6), 663-666.
- Diener, E. i Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7(3), 181-185.
- Diener, E. i Ryan, K. (2009). Subjective well-being: A general overview. *South African Journal of Psychology*, 39(4), 391-406.
- Diener, E. i Seligman, M.E.P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13(1), 81-84.
- Doyle, A.B., Moretti, M.M., Brendgen, M. i Bukowski, W. (2004). *Parent-child relationships and adjustment in adolescence: Findings from the HBSC cycle 3 and NLSCY cycle 2 studies – Technical report to division of childhood and adolescence*. Canada: Public Health Agency of Canada.
- Efendić-Spahić, T. (2006). *Percipirani odnosi sa roditeljima i njihova povezanost sa samopojmanjem, osobinama ličnosti i elementima prilagodbe u adolescenata* (Neobjavljeni magistarski rad). Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS: Introducing statistical methods* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications Inc.
- Gračanin, A., Kardum, I. i Krapić, N. (2004). Odnos pridjevske i upitničke mjere dimenzija petofaktorskog modela. *Psihologijske teme*, 12, 33-45.
- Haigler, V.F., Day, H.D. i Marshall, D.D. (1995). Parental attachment and gender-role identity. *Sex Roles*, 33(3/4), 203-220.
- Headey, B. (2006a). Happiness: Extending dynamic equilibrium theory to account for both short term stability and long term change. *Social Indicators Research*, 79, 191-213.
- Headey, B. (2006b). Subjective well-being: Revisions to dynamic equilibrium theory using national panel data. *Social Indicators Research*, 79(3), 369-403.
- Headey, B. (2008). Life goals matter to happiness: A revision of set-point theory. *Social Indicators Research*, 86(2), 213-231.
- Headey, B., Muffels, R. i Wagner, G.G. (2013). Choices which change life satisfaction: Similar results for Australia, Britain and Germany. *Social Indicators Research*, 112, 725-748.

- Henry, C.S. (1994). Family system characteristics, parental behaviors and adolescent family life satisfaction. *Family Relations*, 43, 447-455.
- Huebner, E.S. (1991). Correlates of life satisfaction in children. *School Psychology Quarterly*, 6(2), 103-111.
- Kardum, I. i Smojver, I. (1993). Petofaktorski model strukture ličnosti: Izbor deskriptora u hrvatskom jeziku. *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, 2, 91-100.
- Keresteš G. (1999). *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: Provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Keresteš, G. (2001a). Roditeljsko ponašanje i obiteljska klima u obiteljima samohranih majki. *Društvena istraživanja*, 4-5(54-55), 903-925.
- Keresteš, G. (2001b). Spol roditelja, te dob i spol djeteta kao odrednice roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 4(1-2), 7-24.
- Kerr, M., Stattin, H., Biesecker, G. i Ferrer-Wreder, L. (2003). Relationships with parents and peers in adolescence. U: M.A. Easterbrooks i R.M. Lerner (Ur.), *Handbook of psychology: Developmental psychology* (Vol. 6, str. 395-419). New York: Wiley.
- Kline, R.B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York, NY: Guilford Press.
- Kuterovac-Jagodić, G. i Keresteš, G. (1997). Perception of parental acceptance-rejection and some personality variables in young adults. *Društvena istraživanja*, 6, 477-491.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopojmanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Laible, D.J. i Carlo, G. (2004). The differential relations of maternal and paternal support and control to adolescent social competence, self-worth and sympathy. *Journal of Adolescent Research*, 19, 759-782.
- Leaper, C. (2002). Parenting girls and boys. U: M.H. Bornstein (Ur.), *Handbook of parenting* (2. izd., Vol. 5, str. 189-227). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Leung, C.Y.-W., McBride-Chang, C. i Lai B.P.-Y. (2004). Relations among maternal parenting style, academic competence, and life satisfaction in Chinese early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 24(2), 113-145.
- Liu, Y. (2006). Paternal/maternal attachment, peer support, social expectations of peer interaction, and depressive symptoms. *Adolescence*, 41(164), 706-721.
- Lounsbury, J.W., Saudargas, R.A., Gibson, L.W. i Leong, F.T. (2005). An investigation of broad and narrow personality traits in relationship to general and domain-specific life satisfaction of college students. *Research in Higher Education*, 46(6), 707-729.
- Ma, C.Q. i Huebner, E.S. (2008). Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than boys. *Psychology in the Schools*, 45(2), 177-190.

- Maccoby, E.E. (2000). Parenting and its effect on children: On reading and misreading behavior genetics. *Annual Review of Psychology*, 51, 1-27.
- Martinac-Dorčić, T. (2012). Povezanost rizičnih i zaštitnih faktora s prilagodbom roditelja djece koja boluju od cerebralne paralize. *Psiholojske teme*, 21(1), 139-166.
- Martinac-Dorčić, T. i Ljubešić, M. (2008). Psihološka prilagodba roditelja na dijete s kroničnom bolesti. *Društvena istraživanja*, 6, 1107-1129.
- McKnight, C.G., Huebner, E.S. i Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behavior, and global life satisfaction in adolescents. *Psychology in the Schools*, 39(6), 677-687.
- O'Brien, R.M. (2007). A caution regarding rules of thumb for variance inflation factors. *Quality and Quantity*, 41, 673-690.
- Olson, D.H., Portner, J. i Bell, R. (1982). *FACES II: Family adaptability and cohesion evaluations scales*. St. Paul, MN: Family Social Science, University of Minnesota.
- Olson, D., Russell, C. i Sprenkle, D. (1983). Circumplex model of marital and family systems: VI. Theoretical update. *Family Process*, 22, 69-83.
- Ott, L. i Longnecker, M. (2010). *An introduction to statistical methods and data analysis*. Pacific Grove, CA: Duxbury Press.
- Ozben, S. (2013). Social skills, life satisfaction and loneliness in Turkish university students. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41(2), 203-213.
- Özdemir, Y. (2013). Parental behavioral and psychological control relationships to self-esteem, life satisfaction, depression, and antisocial behaviors. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 1581-1590.
- Pandey, S. i Elliot, W. (2010). Suppressor variables in social work research: Ways to identify in multiple regression models. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 1(1), 28-40.
- Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 25-39.
- Pavot, W. i Diener, E. (1993). The affective and cognitive context of self-reported measures of subjective well-being. *Social Indicator Research*, 28, 1-20.
- Pavot, W. i Diener, E. (2003). Well-being (including life satisfaction). U: *Encyclopedia of psychological assessment* (Vol. 2, str. 1097-1101). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Pavot, W. i Diener, E. (2013). Happiness experienced: The science of subjective well-being. U: S. David, I. Boniwell i A.C. Ayers (Ur.), *The Oxford handbook of happiness* (str. 134-151). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Penezić, Z. (1996). *Zadovoljstvo životom – provjera konstrukta*. (Neobjavljeni diplomski rad). Sveučilište u Zadru, Filozofski fakultet, Zadar.
- Penezić, Z. (2006). Zadovoljstvo životom u adolescentskoj i odrasloj dobi. *Društvena istraživanja*, 4-5(84-85), 643-669.

- Peterson, G.W. (2005). Family influences on adolescent development. U: T.P. Gullotta i G.R. Adams (Ur.), *Handbook of adolescent behavioral problems: Evidence-based approaches to prevention and treatment* (str. 27-57). New York, NY: Springer Science & Business Media, Inc.
- Preacher, K.J. i Hayes, A.F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments and Computers*, 36(4), 717-731.
- Proctor, C.L., Linley, P.A. i Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies*, 10(5), 583-630.
- Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A. i Šakić, M. (2009). Life satisfaction in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. *Društvena istraživanja*, 3(101), 547-564.
- Rijavec, M., Miljković, D. i Brdar, I. (2008). *Pozitivna psihologija*. Zagreb: IEP-D2.
- Schaefer, E.S. (1965). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36, 413-424.
- Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R.M. i Funder, D.C. (2004). Personality and life satisfaction: A facet-level analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1062-1075.
- Seibel, F.L. i Johnson, W.B. (2001). Parental control, trait anxiety, and satisfaction with life in college students. *Psychological Reports*, 88(2), 473-480.
- Shin, N., Vaughn, B.E., Akers, V., Kim, M., Stevens, S., Krzysik, L. i Korth, B. (2011). Are happy children socially successful? Testing a central premise of positive psychology in a sample of preschool children. *Journal of Positive Psychology*, 6, 355-367.
- Starells, M.E. (1994). Gender differences in parent-child relations. *Journal of Family Issues*, 15(1), 148-165.
- Stenberg, L. i Silk, J.S. (2002). Parenting adolescents. U: M.H. Bornstein (Ur.), *Handbook of parenting* (2. izd., Vol. 1, str. 103-135). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Suldo, S.M. i Huebner, E.S. (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence? *School Psychology Quarterly*, 19(2), 93-105.
- Tabachnik, B.G. i Fidell, L.S. (1996). *Using multivariate statistics* (3rd ed.). New York: HarperCollins College Publishers.
- Valois, R.F., Zullig, K.J., Huebner, E.S. i Drane, J.W. (2001). Relationship between life satisfaction and violent behaviors among adolescents. *American Journal of Health Behavior*, 25(4), 353-366.
- Vilhjalmsson, R. (1994). Effects of social support on self-assessed health in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 23(4), 437-452.

- Vulić-Prtorić, A., Macuka, I., Sorić I. i Burić, I. (2008). Samopoštovanje u ranoj adolescenciji: Važnost uloge roditeljskog ponašanja i školskog postignuća. *Društvena istraživanja*, 4-5, 887-906.
- Young, M.H., Miller, B.C., Norton, M.C. i Hill, E.J. (1995). The effect of parental supportive behaviors on life satisfaction of adolescent offspring. *Journal of Marriage and The Family*, 57, 813-822.

The Determinants of Satisfaction With Life in Adolescents

Abstract

The aim of this paper was to establish the total and individual contributions of personality traits of the adolescents (Big five personality traits) and family context variables (perception of parental behaviour of mothers and fathers, and perception of family adaptability and cohesion) in explaining the variance of satisfaction with life in adolescents. The research sample consisted of 425 participants (200 female and 225 male). The average age of participants was $M=18$ ($SD=0.72$). The data were collected using group work method and the following instruments were applied: Children's Report of Parental Behavior Inventory, Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale, Big Five Personality Factors Self-Report Scale and Global Satisfaction with Life Scale. The results of hierarchical regression analyses indicate that the described set of predictor variables accounts for 53% of total variance of satisfaction with life in girls and 49% of total variance of satisfaction with life in boys. It was found that variables of family context and adolescents' personality traits contribute significantly in explaining the variance of satisfaction with life for both girls and boys. Analyses conducted separately for the subsample of girls and boys have provided a better insight into results and showed that patterns of these relations are somewhat different for girls and boys, namely, that predictors of satisfaction with life are not the same for these two groups. The results of this study clearly indicate the importance of personality traits of adolescents, as well as perception of positive interactions with parents as important protective factors, which effect the satisfaction with life in adolescents of both genders.

Keywords: satisfaction with life, perception of parental behaviour of mothers and fathers, perception of family adaptability and cohesion, personality traits

Primljeno: 09.04.2014.

